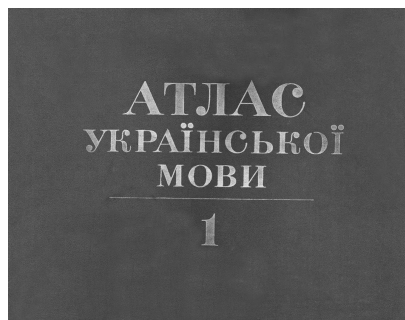

«АТЛАС УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ» (АУМ) — зібрання лінгвістичних карт, на яких відбито поширення окремих явищ і діалектів української мови на певній чи всій території її побутування. Виданий у Києві в 3-х томах (т. 1 — 1984, т. 2 — 1988, т. 3 — 2001). 1-й т. охоплює Полісся, Середню Наддніпрянщину і суміжні землі; 2-й — Волинь, Наддніпрянщину, Закарпаття і суміжні землі; 3-й — Донеччину, Слобожанщину і суміжні землі (ч. 1) та Нижню Наддніпрянщину, Причорномор'я і суміжні землі (ч. 2). Створення першого АУМ підготовлено описовими працями з укр. діалектології, в яких зафіксовано осн. риси укр. діалектів. Мета підготовки — установлення диференціації укр. діалектної мови, визначення меж поширення її гол. рис, з'ясування характеру розвитку в сучас. говірках явищ давньо- і староукраїнської мови, виявлення діалект. основи літ. мови. Мережа АУМ охоплює 2359 насел. пунктів, які репрезентують усі говори в межах України, окремі говірки суміж. територій (Молдови, Румунії, Словаччини, Польщі, Білорусі, Росії), острівні переселен. говірки колиш. Югославії; відносно рівномірно подає говірки двох типів — старожитні (пн., пд.-зх. і центр. мережа згущена) і новожитні (пд. і пд.-сх. мережа розріджена). Зіставлення матеріалу проводилося способом обстеження говірок за єдиним питальником («Програма для збирання матеріалів до Діалектологічного атласу української мови», К., 1949), який містить 464 питання: найбільше з лексики, фонетики й словозміни, менше — зі словотвору, синтаксису і фразеології. Таке масове одночасне обстеження (1949–74) укр. говірок за єдиною про-

грамою здійснено вперше. В АУМ поєднано карти регіональні, які відбивають диференціацію мовних явищ у межах окремих зон (центр.-укр. — т. 1, зх.-укр. — т. 2, сх.-укр. — т. 3, ч. 1, пд.-укр. — т. 3, ч. 2), і карти заг.-укр., на яких подано найважливіші протиставні явища в межах поширення української мови в цілому (т. 3, ч. 3). Розроблено й використано методику накладання ареалів генетично і структурно пов'язаних елементів мови, картографування структурно взаємозумовл. явищ і парадигм як цілостей. Об'єднання різнотип. карт (1093 зональних і 53 заг.-укр., карт явищ і карт ізоглос, а також допоміж. історичних) дало змогу обґрунтувати діалектне членування української мови, виявити межі окремих явищ і діалектів, установити характер між-діалектної, частково міжмовної взаємодії. В АУМ послідовно спец. картогр. засобами відбито діалектні елементи, спільні з літ. мовою, уперше лінгвогеогр. засобами окреслено говірк. основу явищ літ. мови. АУМ — новий етап у розвитку укр. і слов'ян. мовознавства: він об'єднує раніше відомі й велику кількість нових локалізованих і взаємопов'яз. даних про укр. діалекти, які є основою дослідження історії української мови, її зв'язків з ін. слов'ян. і неслов'ян. мовами, етимол., ономаст., історико-культур., глото- і етногенет. студій. АУМ як наук. програма об'єднав зусилля мовознав. осередків України — каф. української мови ВНЗів, інститутів АН УРСР (нині НАНУ) та українознавців Польщі, Словаччини, Румунії, Білорусі, сприяв розвиткові описових і регіон. лінгвогеогр. досліджень.

Рекомендована література

1. Жилко Ф. Т. Діалектний атлас української мови. Проспект. К., 1952;
2. Карпенко Ю. О. Глибокі дослідження в галузі лінгвогеографії // Мовознавство. 1986. № 2;
3. Бромлей С. В. Атлас української мови. Т. 1 // ВЯ. 1987. № 4;
4. М. Zatovkanuk. [Рец. на кн. АУМ, т. 1–2. К., 1984–88] // Slavica. 1990. R. 59.

П. Ю. Гриценко

Бібліографічний опис:

Атлас української мови / П. Ю. Гриценко // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2001. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-44598>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).